

MAS GUSÓ (BELLCAIRE D'EMPORDÀ). UNA PRIMERA VALORACIÓ DELS RESULTATS DE LA CAMPANYA D'EXCAVACIONS DE 2010

JOSEP CASAS I GENOVER

Universitat de Girona

VICTÒRIA SOLER I FUSTÉ

Mas Gusó és un jaciment excepcional en molts aspectes¹. La seva ubicació sobre un petit promontori rocós envoltat d'una plana inundable, amb la capa freàtica que en determinades èpoques de l'any es troba a una cota superior a la del nivell arqueològic més profund, un jaciment fins a cert punt aïllat del seu entorn immediat, així com la seva llarga ocupació, el converteixen en un assentament que permet documentar arqueològicament l'evolució de l'ocupació humana a la plana emporitana en el decurs de dos mil·lennis; tot plegat concentrat en una àrea de només 4.000 m² (fig. 1).

La primera ocupació del turó es pot situar clarament en el neolític final. A partir de les campanyes d'excavació de la dècada dels noranta del segle passat, es va identificar un estrat sota la part més profunda de les estructures més recents (d'època romana), que atribuïrem al grup de Veraza (Casas / Soler 2004, 15-21). En aquells moments, es va considerar una troballa aïllada, producte d'una freqüentació esporàdica i puntual. No sabem si es va estendre més ni si va tenir continuïtat, encara que tot sembla indicar que sí, ja que la recent campanya de 2010 ha permès descobrir nous materials de la mateixa època i altres estrats, fins ara inèdits, que cal situar de manera genèrica en

¹ Les intervencions a Mas Gusó estan incloses en el projecte ministerial "Del *oppidum* a la *ciuitas*. Anàlisi de un proceso històric en el *territorium* de Gerunda" (HUM 007 62486 / Hist), i formen part, així mateix, del projecte d'investigació *Ullastret 2008-2012. Estudi dels jaciments d'època ibèrica d'Ullastret i el seu territori (part central de l'Empordà)*.

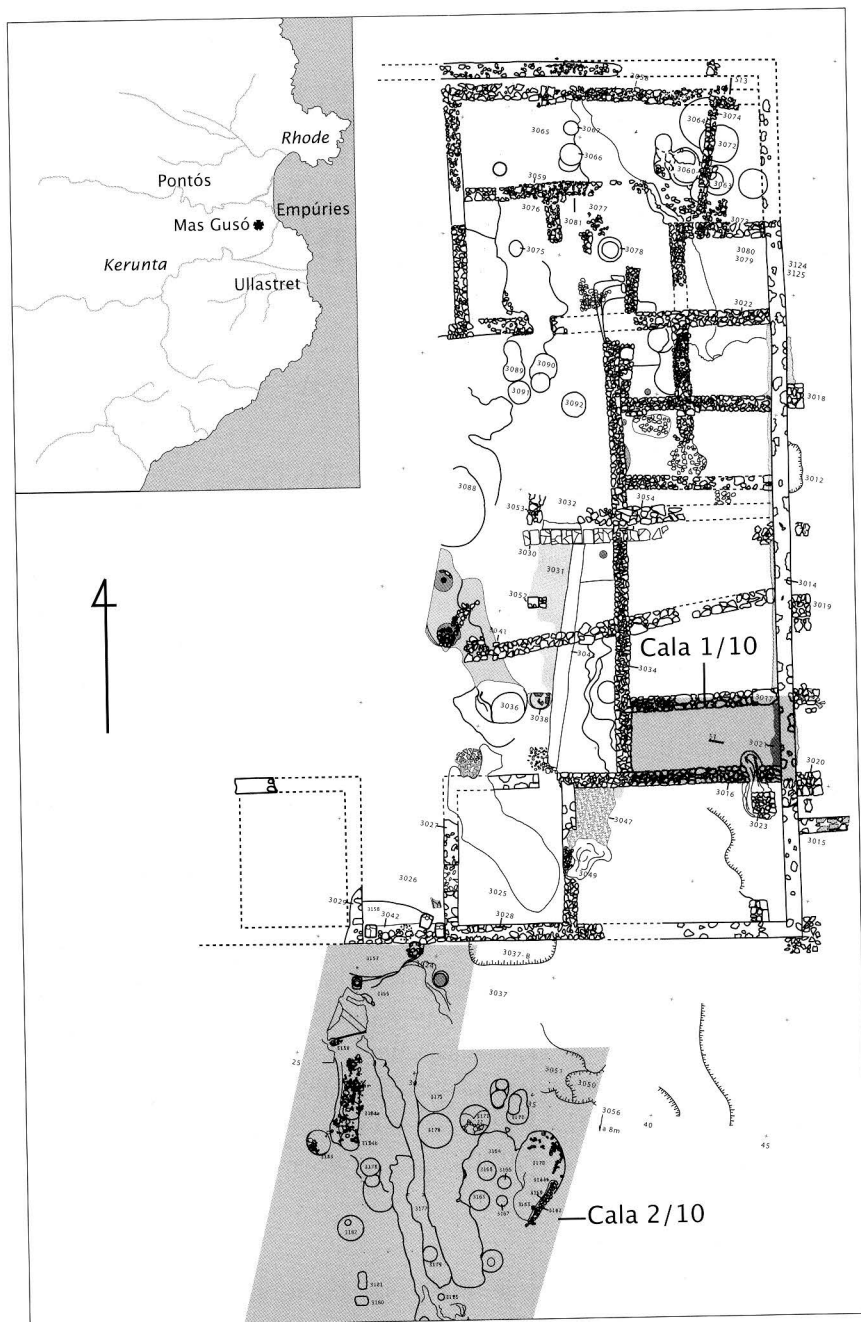

Figura 1. Localització de les zones excavades el 2010 en relació amb la part oriental del jaciment.

el bronze inicial. Es tracta de nivells d'ocupació força alterats per activitats posteriors, associats al que semblen llars i també amb una sepultura, sempre, però, amb material escadusser.

Probablement, a partir d'aquell moment es podria considerar l'existència d'una continuïtat fins al bronze final i la transició bronze-ferro. Encara que identifiquem gairebé tots els tipus ceràmics comuns en el territori i presents a la necròpolis d'Agullana a partir del segle IX aC (Toledo / Palol 2006), els nivells, dipòsits, estructures i evidències d'un hàbitat permanent amb una construcció molt elaborada, pertanyen sobretot a la transició entre els segles VII i VI aC, encara que amb una quantitat notable de fragments ceràmics residuals corresponents als segles anteriors. En tot cas, a partir d'aquests anys no observarem cap buit en la seva ocupació posterior i és possible resseguir amb detall els diferents moments, des dels primers contactes colonials durant el segle VI aC, la formació de la cultura ibèrica i la seva evolució entre els segles V a II aC i la implantació d'un edifici complex, seguint el model de les *uillae* romanes de planta itàlica, cap a l'últim quart del segle II aC, reformat tot just una generació més tard. A més, les successives reformes i ampliacions de la vil·la tardorepublicana a partir del segle I de la nostra era donaran lloc a l'estructura definitiva de la casa que es va abandonar completament a mitjan segle III. En resum, una llarga història concentrada en un espai limitat, paral·lela a la de la Palaiàpolis d'Empúries com a mínim durant el període colonial i els seus anys previs, i amb lligams evidents i lògics amb molts altres assentaments contemporanis del nord-est gironí.

Les darreres campanyes han permès anar completant i documentant aquesta complexa evolució a mesura que, any rere any, s'anaven afegint petites peces a un gran trencaclosques; peces que no sempre lliguen entre elles i que deixen, malauradament, molts buits que ens costa completar. Cal dir-ho d'entrada: Mas Gusó és un jaciment una mica desgraciat, que ha patit des de sempre una destrucció continuada, fins fa gairebé quatre dies. Durant les seves primeres ocupacions, els successius habitants van considerar adient suprimir les restes deixades pels seus predecessors, a fi de poder edificar els seus habitatges. El lloc és un bony rocós de superfície limitada, envoltat per terres baixes i inundables. Per tant, no es podia escollir on construir ni créixer per les bandes. Calia edificar damunt les antigues restes, i això suposava la destrucció d'allò més vell que fes nosa. Ho van fer els pobladors del bronze final i primera edat del ferro amb part de les poques restes que

encara es podien haver conservat del neolític; els seus descendents, ja ibers, van fer el mateix amb les estructures de les cases dels seus avantpassats del període de transició bronze-ferro; i segles després, a les darreries del segle II aC, els romans van fer el mateix amb les restes i edificis d'època ibèrica. La història de la destrucció i alteració del jaciment es va perllongar fins als anys setanta del segle XX, amb l'extracció de sorra d'una duna que recobria el turó i l'obertura d'una rasa per regar el camp del costat. Tot plegat complica els treballs de camp i la correcta i acurada interpretació de les restes que s'han posat al descobert entre les campanyes de 1995-2000 i 2008-2010.

La campanya de 2010 es va dur a terme durant els mesos d'abril a juny, actuant en la meitat oriental del jaciment, com a continuació lògica dels treballs de camp que s'havien fet en les campanyes anteriors, i amb un doble objectiu. Per una banda, acabar l'excavació de la darrera habitació de l'edifici tardorepublicà amb la finalitat de confirmar-ne les dates de fundació i remodelació (fig. 1) i, per l'altra, iniciar una nova excavació fora de l'àmbit estricte d'aquell edifici, cap al sud, que tenia com a objectiu localitzar àmbits, estructures i nivells preromans que, com que es trobaven fora de la zona ocupada per la vil·la del segle II aC, suposadament havien de ser més intactes (fig. 2). En qualsevol cas, atès que el jaciment ocupa una superfície més gran de la que correspon estrictament a les estructures i habitacions del període més recent, calia suposar que en els sectors situats més enllà, no afectats per les successives construccions dels segles V aC al II-III dC, podrien conservar-se restes més senceres o no tan alterades corresponents als períodes del bronze final i primera edat del ferro, que de manera desigual s'havien documentat en diversos punts sota les estructures ibèriques i romanes. Aquesta planificació va suposar l'obertura de dues cales situades, respectivament, a la banda est i a la façana sud del conjunt.

CALA 1/2010. LA VIL·LA TARDOREPUBLICANA

Els treballs a la primera cala, que correspon a la darrera habitació de l'edifici tardorepublicà, es van veure limitats i condicionats per les circumstàncies meteorològiques i pel calendari en què es van dur a terme les excavacions. A començament d'abril, les aigües de la capa freàtica natural, especialment superficials a causa de pluges recents i del desglaç de la nevada del mes de març, es trobaven a un nivell que fins i tot colgava els

Figura 3. Murs i fonaments de la vil·la tardorepublicana, cobertes per les aigües del nivell freàtic el mes de maig de 2010, més alt que en anys anteriors.

Aquesta circumstància no tindria cap més importància i ni tan sols n'hauríem fet esment si no fos pel fet que és un testimoni de la precarietat i les dificultats que des de sempre van tenir els ocupants de l'assentament per construir-hi al damunt. Ajuda a fer-se'n una idea i a entendre l'organització de l'espai de l'entorn, els entrebancs per al conreu de la plana en l'època ibèrica i romana, els quals només podien minorar a partir d'una reestructuració del territori mitjançant l'obertura de recs de desguàs que mantinguessin els camps eixuts i canalitzessin les aigües cap a les rieres que les condueixen al mar, amb tot el que suposa d'organitzacions col·lectives per al manteniment dels recs, la parcel·lació del territori, etc. Una situació que, després de segles d'abandonament, en aquest mateix indret no es va tornar a produir fins a una època relativament moderna.

Des del punt de vista arquitectònic, només tenim clares les evidències d'època romana. Si, per una part, els fonaments de la vil·la tardorepublicana que reposen damunt el sòl geològic, es troben dos pams sota el nivell de l'aigua en determinades èpoques de l'any, per l'altra, aquesta mateixa circumstància explica la remodelació de l'edifici una trentena d'anys després de la seva construcció. Els murs de pedra seca (de fet, amb els blocs units

amb fang), que sostenien la plataforma damunt la qual s'estructurava la casa (una manera d'eixamplar i guanyar espai en aquell petit turó), van cedir i es van esfondrar. Escarmentats per la mala experiència, per a la reconstrucció de la villa entorn els anys 100/80 aC es va utilitzar morter. Els murs es van aixecar damunt el que quedava dels fonaments més antics, aprofitant-los quasi sempre, però aquesta vegada amb grans blocs de pedra unida amb *mortarium* de calç i sorra. Les evidències d'aquestes dues fases successives apareixen sobretot a les habitacions de l'ala est del jaciment, la darrera de les quals és l'excavada durant la campanya de 2010 (fig. 4).

La cala, delimitada per les mateixes parets de l'habitació que es va excavar, tenia una superfície de 7 x 4 m i els nivells superiors ja s'havien explorat durant la campanya de 1995. Calia, doncs, actuar sobre els nivells inferiors, els que corresponen als estrats relacionats amb la fundació de l'edifici i a les remodelacions primerenques, amb la finalitat de corroborar la seva esperada contemporaneïtat amb les dependències veïnes, al sud i al nord, o bé constatar les possibles diferències.

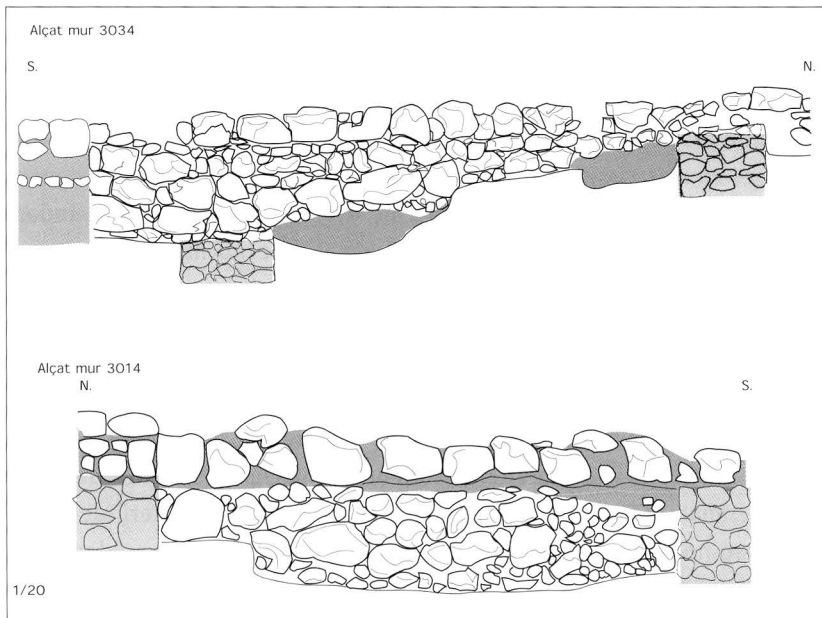

Figura 4. Alçat dels murs de l'edifici tardorepublicà. Al de la part inferior, la franja horitzontal més fosca, a dalt, marca la part reconstruïda utilitzant morter, tot i conservant la fonamentació original en pedra seca.

Els materials dels nivells relacionats amb la construcció dels murs que la delimiten pels quatre costats es corresponen perfectament als dels nivells veïns i, malgrat que es pot apreciar clarament una remodelació del mur perimetral est (com a les altres cambres), es pot datar la primera construcció cap al darrer quart del segle II aC, i la remodelació de l'angle sud-est de la villa cap als anys 100-80 aC. El repertori és típic, homogeni i repetitiu, amb àmfors itàliques Dressel 1, acompanyades de fragments d'àmfora grecoitàlica tardana, tot el repertori de ceràmiques grises i oxidades de la costa catalana o emporitana clàssica, campamiana A antiga i tardana, *kalathos* ibèric, ceràmica comuna, àmfora púnica, etc. (fig. 5). En els nivells associats a la remodelació del primer quart del segle I aC, cal afegir la presència de ceràmica de parets fines i un major pes específic de la ceràmica itàlica de pasta micàcia, que també es documenta en la fase inicial. A banda, tot el repertori de materials residuals, nombrosos, des de les ceràmiques a mà de la transició bronze-ferro i primera edat del ferro, o els productes colonials ("jònies" centremediterrànies, pasta clara massaliota, grisa monocroma, àtica, ibèriques pintades arcaiques, etc.), que sovintegen a qualsevol indret del jaciment.

En realitat, aquest repertori, amb ben poques variacions, es repeteix a totes les habitacions del sector est de la villa, canviant només els percentatges i la incidència que pugui tenir determinada producció que, per causes circumstancials, va anar a parar a les terres utilitzades per anivellar la seva fonamentació i el seu interior. És força abundant el material de la primera meitat del segle II, que no lligaria bé amb el que ens data millor la construcció de l'edifici. Els *kalathoi* ibèrics pintats de tipologia antiga són relativament freqüents, així com produccions itàliques, com les àmfors grecoitàliques o la ceràmica campaniana A antiga (hi ha alguns fragments del taller de les petites estampilles), o altres productes que són habituals a la primera meitat del segle II, amb un repertori i un paral·lel excel·lent als nivells més antics de l'àrea del *praesidium* d'Empúries. Aquest conjunt pertany a un període que a Mas Gusó no ha deixat estructures o, si n'hi ha, no les sabem identificar correctament. Però la seva abundància en els nivells inferiors de l'edifici tardorepublicà permet constatar la continuïtat de l'ocupació i la transició entre el període ibèric tardà i l'època romana.

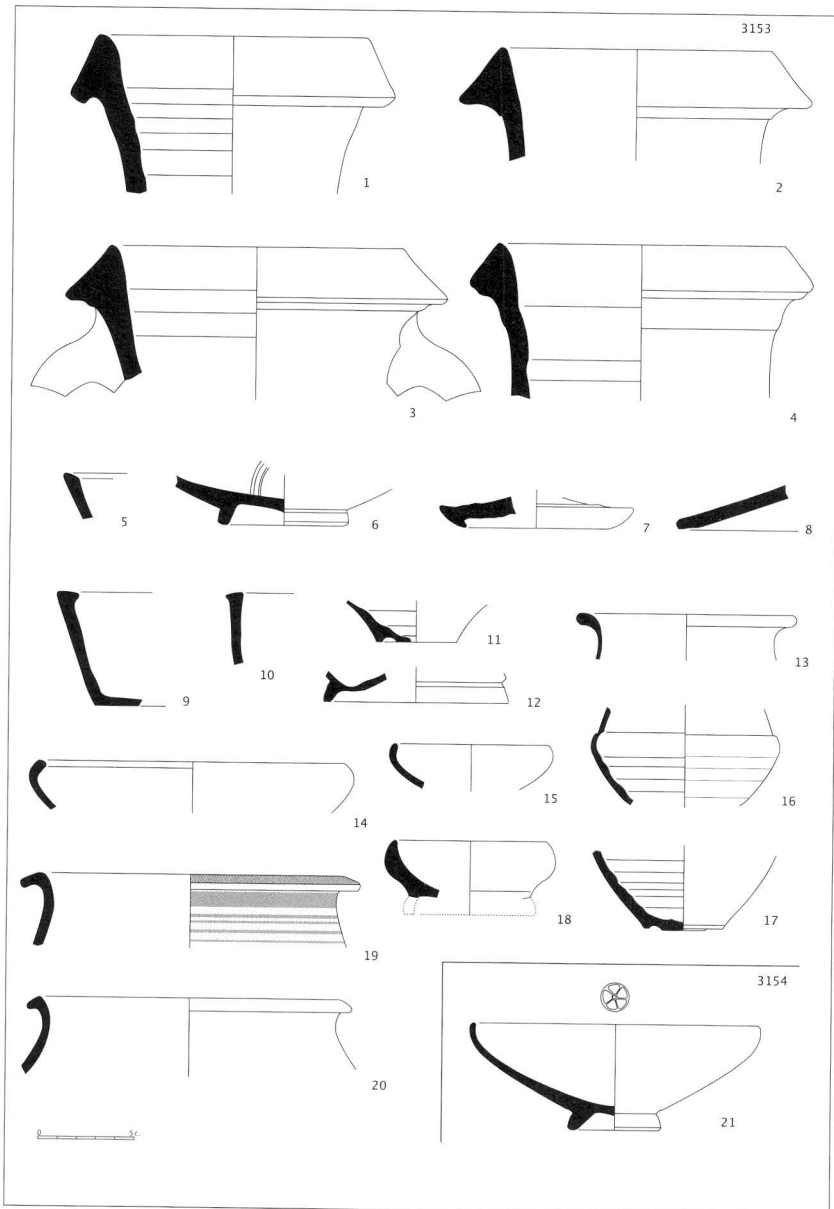

Figura 5. Materials dels nivells de fundació i reconstrucció de la vil·la tardorepublicana. 1 a 4: Àmfores itàliques i grecoitàliques; 5, 6 i 21: Ceràmica campaniana A. 7 i 8: Ceràmica comuna itàlica. 9 i 10: Ceràmica a mà. 11 a 17: Grisa emporitana o de la costa catalana. 18: Ceràmica àtica. 19 i 20: Ceràmica ibèrica oxidada.

CALA 2/2010. ENTRE ELS PRECEDENTS MÉS ANTICS I LA REMODELACIÓ DE LA VILLA ALTIMPERIAL

Es va obrir a la façana sud de la villa romana, al costat d'un sector que s'havia excavat molt parcialment els anys 1997 i 1998 i que en aquella ocasió havia coincidit amb un petit abocador d'època romana, segurament format amb la intenció d'anivellar els sots i depressions situades al costat dels murs de la villa, que contenia un conjunt força notable de materials que es poden situar en la primera meitat o a mitjan segle III, amb altres de caràcter residual, però tots de l'alt imperi (Casas / Soler 2004, 188-196). A més, enguany es va considerar adient tornar a excavar la llinda de la porta romana, per tal de poder veure la seva fonamentació, atès que en les campanyes del segle passat només s'havia vist el sòcol però no la rasa de fundació i els possibles nivells inferiors.

Aquest conjunt i els estrats associats documenten la fase més recent del jaciment, la remodelació, ampliació i darrera ocupació de la villa romana, que comentarem més endavant i que fou abandonada cap a mitjan segle III. Però al mateix indret documentem les primeres ocupacions del petit turó.

L'excavació del nivells situats sota la llinda de la porta (UE 3042), va proporcionar nous elements que ajuden a precisar l'ocupació antiga del jaciment, posterior al neolític final identificat durant les anteriors campanyes, i que correspon al bronze inicial; un període llarg, que amb poca precisió s'ha de situar aproximadament entre el 2100 i el 1300 aC. A les campanyes de 1996/97 ja s'havia localitzat, sota les habitacions de l'edifici d'època romana, un petit estrat del neolític, que podem associar al grup de Veraza, el qual ocupava una superfície d'uns 2 m² i un gruix estratigràfic de 10 cm. A partir dels resultats de la darrera campanya es pot constatar que hi ha altres indrets que conserven registres de la mateixa època, però que, d'altra banda, l'assentament del bronze inicial ocupava una superfície més gran que la del neolític i que s'hauria allargat durant més anys, amb una continuïtat que l'enllaça amb els períodes posteriors.

Una de les evidències la trobem precisament sota la llinda de la porta romana, la qual es va construir al damunt d'una depressió natural que s'havia farcit amb pedres i terra en un moment indeterminat de la primera meitat del segon mil·lenni i que, per tant, ja estava anivellada en època ibèrica i romana i va passar desapercebuda als constructors, quedant afectada només per la

rasa de fundació del mur romà (UE 3157). Una mica més cap al sud, a 4 m en línia recta d'aquesta fossa, una segona depressió, de poc més de 20 cm per sota el nivell de circulació d'època romana, contenia restes d'una urna també del bronze inicial, de mida força gran, coll quasi vertical, vora plana, però decorada amb impressions romboïdals, i un agafador de botó pla arran del llavi (fig. 6, 1), i una petxina perforada expressament (UE 3156).

Més al sud, encara, seguint aquesta mateixa línia recta i com a continuació de la depressió anterior, una rasa força regular contenia un farciment de pedres i dues taques circulars formades amb terres més vermelles i clarament cremades (UE 3184, 3184a i 3184b), que potser s'haurien d'interpretar com les restes molt deteriorades d'una cabana senzilla. Una tercera taca de terres cremades, vermelles, també de forma circular i secció còncaua, sembla relacionar-se amb el conjunt anterior (UE 3178). En els dos casos, els pocs fragments de ceràmica es caracteritzen per presentar uns colls quasi verticals o lleugerament inclinats cap a l'interior, amb la part superior del llavi decorada amb impressions i, a vegades, amb un agafador o mugró pla, horitzontal, situat al nivell del llavi (fig. 6: 1, 4, 5 i 10), com veiem, per exemple, en alguns materials d'Olopte (Toledo 1998, fig. 3 i 6). Normalment es tracta, a Mas Gusó, de materials cuits en foc oxidant, que els dona una tonalitat marró més o menys fosc i, tot sovint, de color gris fosc o negre a l'interior dels vasos, com a conseqüència de la manipulació de les peces o les variacions de l'atmosfera sense gaire control durant la cocció. En realitat, és el que sol passar en coure peces de ceràmica en forns senzills de fossa recoberta de llenya.

Els diversos fragments identificats, aplegats a la fig. 6 corresponen a formes i acabats típics d'aquest període, amb una distribució centrada a la zona pirinenca, als vessants nord i sud de la serralada i que arriben fins a l'àrea de la Cerdanya. Un bon exemple: els materials de les coves d'Olopte, que acabem de citar, o algunes urnes del bronze mitjà de Llenguadoc i el Rosselló (Guilaine 1972, fig. 52, 58, 59). Però també té paral·lels més propers, amb vores rectes i decoracions semblants, incloent-hi els cordons impresos i la superfície externa expressament rugosa i irregular com en del nostre estrat 3186 (fig. 6: 3), al jaciment del Camí dels Banys de la Mercè (Palomo 2006), en el que, a més, també hi ha peces decorades amb cordons llisos com en alguns fragments de Mas Gusó (fig. 6: 6 i 11).

En darrer lloc, just al costat oest d'aquests àmbits, arran de l'extrem sud de la fossa 3184, va aparèixer un enterrament en fossa, amb el difunt en una

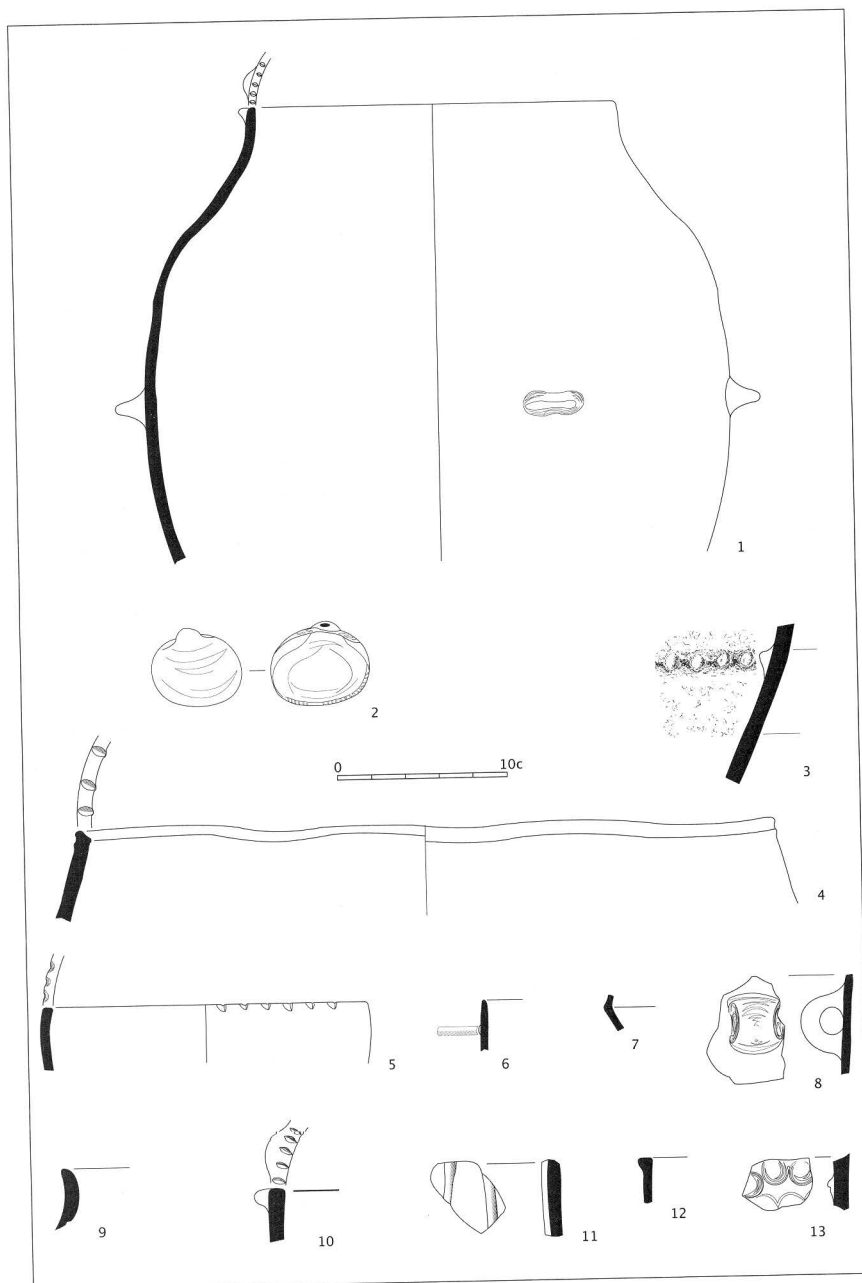

Figura 6. Materials del bronze inicial procedents de diversos àmbits del sector sud: Ceràmiques fetes a mà decorades amb impressions o cordons i petxina perforada.

posició fetal molt forçada. La manera en què es van mantenir doblegades les cames, amb els genolls sota la mandíbula, sembla assenyalar que el difunt es va sebollir lligat. No tenia ofrenes funeràries, però hi havia alguns fragments de ceràmica amb les mateixes característiques que acabem d'assenyalar per als nivells anteriors (coll vertical, llavi pla decorat amb impressions i botó o agafador horitzontal al nivell del llavi), barrejats amb la terra que cobria les restes (UE 3183).

Tot plegat, amb les dades de les campanyes del segle XX i les actuals, assenyala una presència o una ocupació del neolític final restringida i del bronze inicial més intensa del que inicialment es podia pensar i que fins ara només es documentava a partir de quatre esquerdisos estranys i sospitosament antics, que a vegades es recuperaven com a materials residuals a qualsevol nivell del jaciment. La taca d'aquesta ocupació del turó de Mas Gusó es va escampant cap al sud i oest i caldrà resseguir-la en properes campanyes.

A la mateixa zona, en part barrejats però no del tot confosos amb els nivells prehistòrics, van aparèixer els corresponents al període precolonial, des de la transició bronze-ferro o clarament de la primera edat del ferro, incloent-hi alguns àmbits ja ben bé ibèrics. En general (i provisionalment, mentre no s'hagi completat l'estudi del material), ens movem en unes cronologies d'entre les darreries del segle VII (sobretot), fins als primers anys del segle V aC, com a màxim. A les plantes de detall es pot observar la complexitat dels elements i àmbits que conformen l'excavació del sector (fig. 2 i 7). Es tracta de fosses de diverses formes i profunditats, tallades al subsòl format per llims i argiles grogues o conglomerats, segons els indrets, que constitueixen autèntics abocadors de deixalles d'aquell període, els quals es van veure afectats per l'obertura d'alguna sitja posterior, amortitzada a les acaballes del segle VI aC o poc després. En general, però, es tracta d'antigues fosses i sitges que, una vegada fora d'ús, van servir d'escombrera (des de la UE 3163 fins a la UE 3176).

La data d'aquesta primera amortització o colgament s'ha de situar aproximadament en la transició entre els segles VII i VI aC. El repertori de formes ceràmiques (i un parell de fibules de bronze) és claríssim i té paral·lels idèntics a les fases més recents de la necròpolis de Can Bech de Baix, a Agullana (Toledo / Palol 2006, 42 i fig. 234), o a la Parrallí d'Empúries (Almagro 1955, 345-351); fins i tot pel que fa a materials residuals que s'han

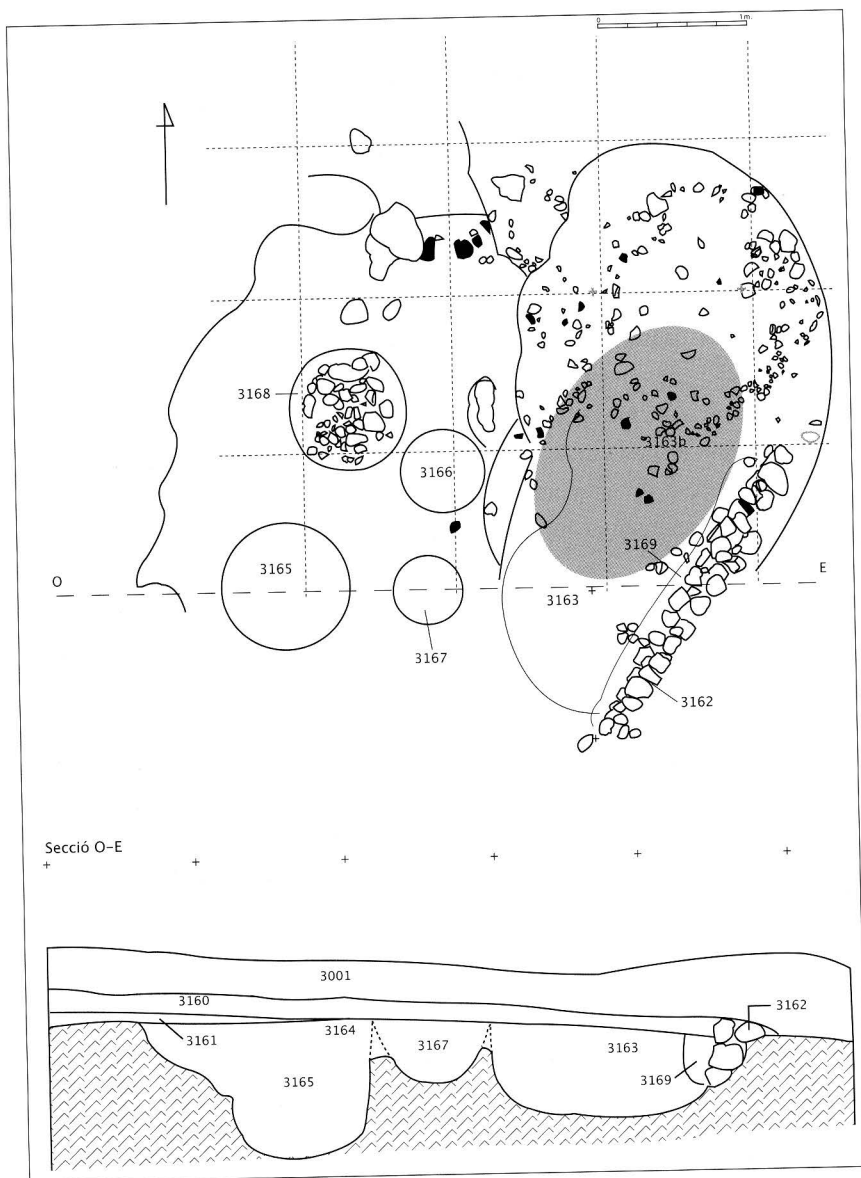

Figura 7. Planta i seccions de les fosses, sitges i estructures de la primera edat del ferro.

de datar clarament en els segles IX-VIII aC (amb possibles perduracions fins al segle VII aC), com alguns fragments que porten decoració geomètrica de doble ratlla incisa i potser les grans urnes decorades amb acanalats, o vasos i

bols més petits, acabats i decorats amb la mateixa tècnica, més recents, però documentats en la darrera fase d'Agullana i, per tant, de mitjan o segona meitat del segle VII aC. Però el conjunt principal i més nombrós pertany als moments més pròxims al farciment de les basses i fosses més antigues del sector (segle VII-VI aC), amb un repertori que reproduïx els conjunts trobats a Mas Gusó durant les dues darreres campanyes o a la fossa 3036 excavada el 1996 (Casas / Soler 2004, 25-39). Corresponen sobretot a les UE 3163 a 3166 (fig. 7: 8 i 9).

La diferència, en aquest cas, és que amb la ceràmica també s'han trobat dotzenes de fragments arquitectònics d'una casa. Per les seves peculiaritats no podem dir-ne només *cabana*, ja que, malgrat tot, s'aprecia una tècnica arquitectònica elaborada. Els fragments consisteixen en revestiments de murs fets amb fang endurit amb el temps i, sobretot, decorats. D'una manera molt resumida, podem veure l'estructura i el sistema constructiu de la casa gràcies a les empremtes deixades al revestiment de fang: construcció de l'estructura principal amb pals circulars posats verticalment; una segona estructura secundària feta amb: o bé llatges de fusta planes lligades perpendicularment als pals verticals (ni ha empremtes de cordills), o bé pals de menor diàmetre posats i lligats de la mateixa manera; entremig, per omplir els espais, brancatge prim que sembla correspondre a bruc o saules; finalment, recobrint-ho tot, una primera capa de fang d'entre 4 i 7/8 cm. per regularitzar la superfície del mur i, damunt d'aquesta capa, una segona capa d'uns 2 cm, a la qual es va fer una decoració amb motius geomètrics amb els dits. Aquesta decoració consisteix en marcs quadrangulars delimitats per dos o tres solcs, a l'interior dels quals es disposen altres elements, també amb tres o quatre solcs paral·lels formant rombes, triangles o quadres (fig. 10); algunes vegades, petits cercles entre els uns i els altres.

La situació i la cronologia del material associat a aquests revestiments de fang ens diu que es tracta de les restes d'una casa que fou desmuntada o suprimida i posteriorment abocada a la bassa en un moment pròxim a començament del segle VI aC o a les darreries del segle anterior (caldrà estudiar acuradament el material per afinar la cronologia). Es tracta, en tot cas, de les restes d'una casa de la primera edat del ferro, molt ben estructurada i amb els murs decorats totalment o parcialment.

Anys després, entre les darreries del segle VI i començament del segle V aC, l'àrea es va veure afectada per l'obertura i posterior farciment d'aquelles

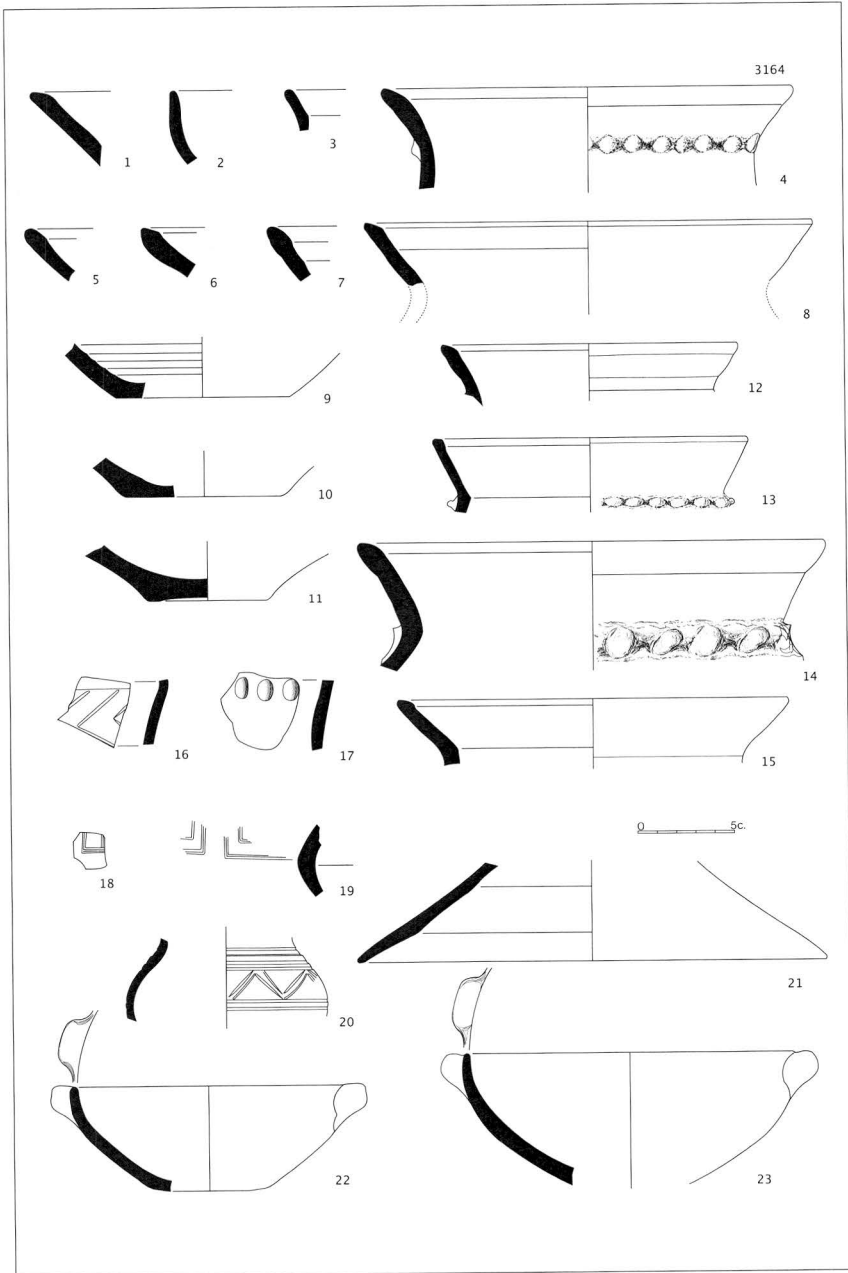

Figura 8. Recipients de ceràmica a mà, amb diverses tècniques decoratives, característics dels nivells de farciment de les fosses i àmbits del sector sud del jaciment.

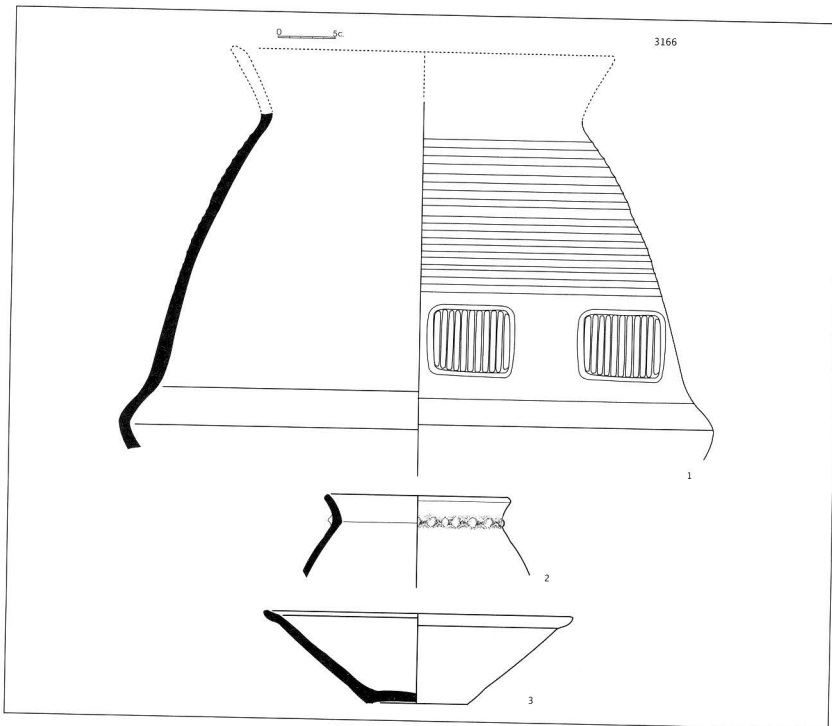

Figura 9. Fragment d'una gran urna bicònica decorada amb acanalats (també en els motius rectangulars), llavi d'urna amb decoració de cordó en relleu imprès, associats a un plat/tapadora de base plana.

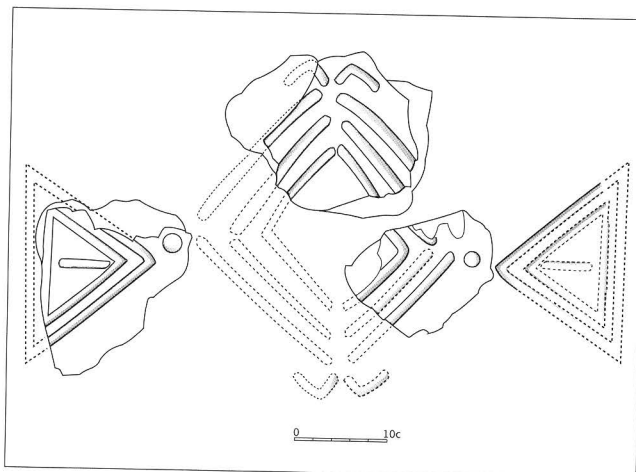

Figura 10. Motiu decoratiu d'un mur de casa, restituït a partir de tres dels més de cinquanta fragments de revestiment de fang decorats, procedents de l'abocador de la primera edat del ferro.

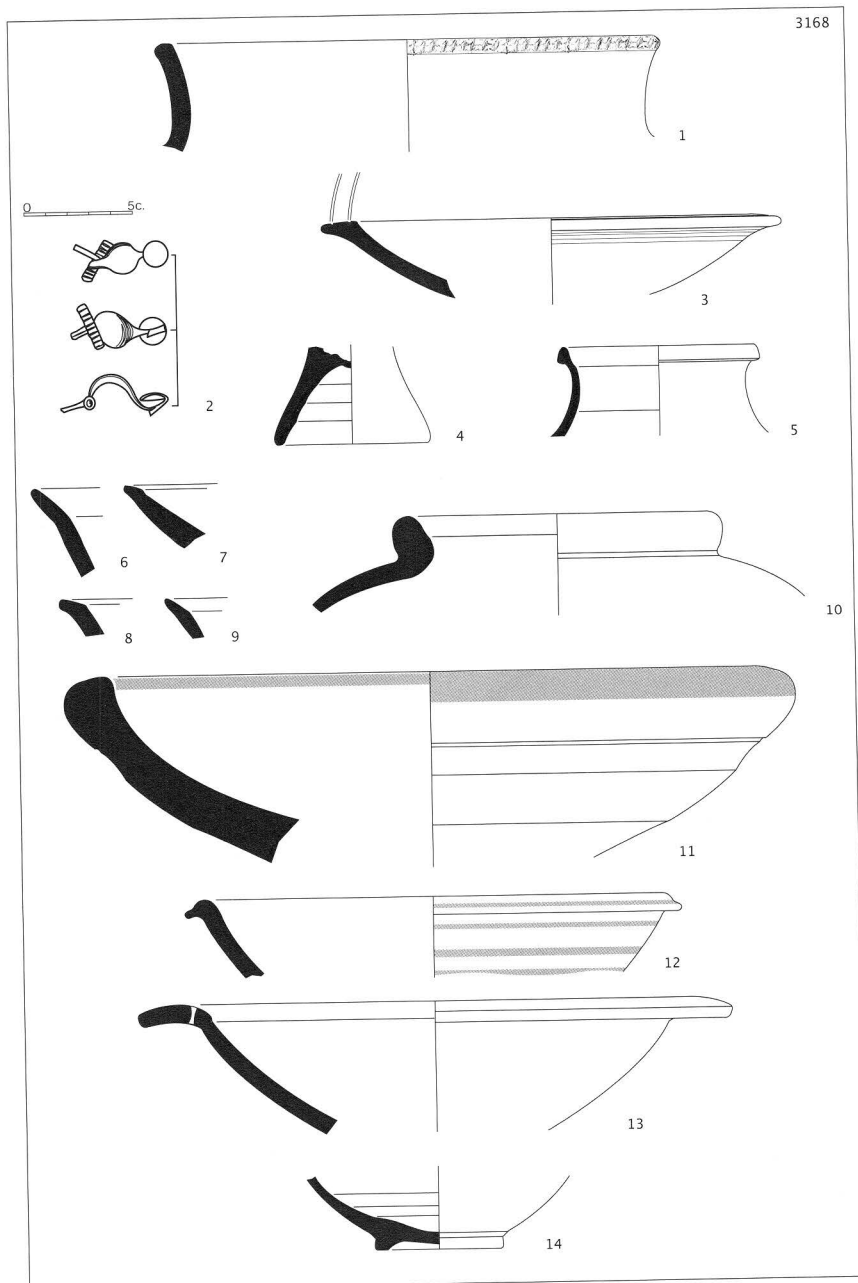

Figura 11. Materials d'una sitja ibèrica amortitzada al segle V, oberta dins la fossa del període anterior. 1, 6 a 9: Ceràmica a mà. 2: Fibula de bronze de doble molla. 3 a 5, 13 i 14: Ceràmica grisa monocroma. 10, 11 i 12: Àmfora, morter i gerra ibèrica.

altres sitges que ja havíem citat (UE 3165 i 3168). El farciment d'aquestes sitges contenia material residual procedent dels nivells més antics, els quals van ser perforats amb motiu de la seva obertura i en part utilitzats per tapar-les una vegada abandonades. Però la cronologia de les respectives obliterations ens la proporcionen els materials més moderns, que en aquest cas són les ceràmiques grises monocromes i la ceràmica ibèrica pintada, amb unes característiques que no semblen posteriors a la primera meitat del segle V aC i més aviat les situariem a cavall entre els segles VI i V aC (fig. 11), tot i que és difícil datar el conjunt en base a un nombre tan limitat de fragments.

No veiem cap altre indicatiu d'ocupació en aquest sector sud del jaciment fins arribar a època romana. No oblidem que ens movem a l'exterior de l'edifici i, per tant, l'activitat que s'hi podia haver dut a terme potser no hauria deixat rastre, a banda dels nivells de circulació relacionats amb l'accés i l'entrada, o aquells altres que s'haurien originat a partir del trànsit extern, freqüentació o treballs que formarien part de la vida quotidiana dels seus habitants.

La porta romana, especialment ben dissenyada almenys en la fase datada al segle II dC, està formada per una llinda obrada amb blocs irregulars, rematada a cada costat per dos blocs de sorrenca amb un encaix circular per assentar-hi l'eix de la porta, la polleguera. Al mig, un altre bloc amb dos forats i un encaix, servia per travar les dues fulles de la porta. Això ja era conegut des de les antigues campanyes i semblava que l'entrada era completa i s'acabava d'aquesta manera. Els treballs d'enguany fora l'edifici, davant mateix de l'accés, han posat al descobert el basament d'una columna també obrada en pedra sorrenca local, formada per un dau cúbic i l'inici d'un fust cilíndric, molt senzill. Aquest element, alineat amb la paret i la polleguera oest de l'entrada, no té la seva correspondència a la banda est (espoliat, destruït, desaparegut d'antic), però les restes d'un forat circular sembla que podrien tenir alguna relació amb un altre basament que no s'ha conservat. La presència d'aquesta columna, que es pot datar al segle II dC, fa canviar l'aspecte de l'entrada principal de la vil·la romana i li dona un aire més elaborat, sense arribar a ser luxós ni senyorial (fig. 12). Però confirma una altra vegada que la vil·la no és tant un establiment rural com, més aviat, una residència del *dominus*. Sabem, per exploracions a finques de l'entorn, que hi ha altres edificacions a 400 i 500 m cap al sud que podrien correspondre a la part fructuària del *fundus*.

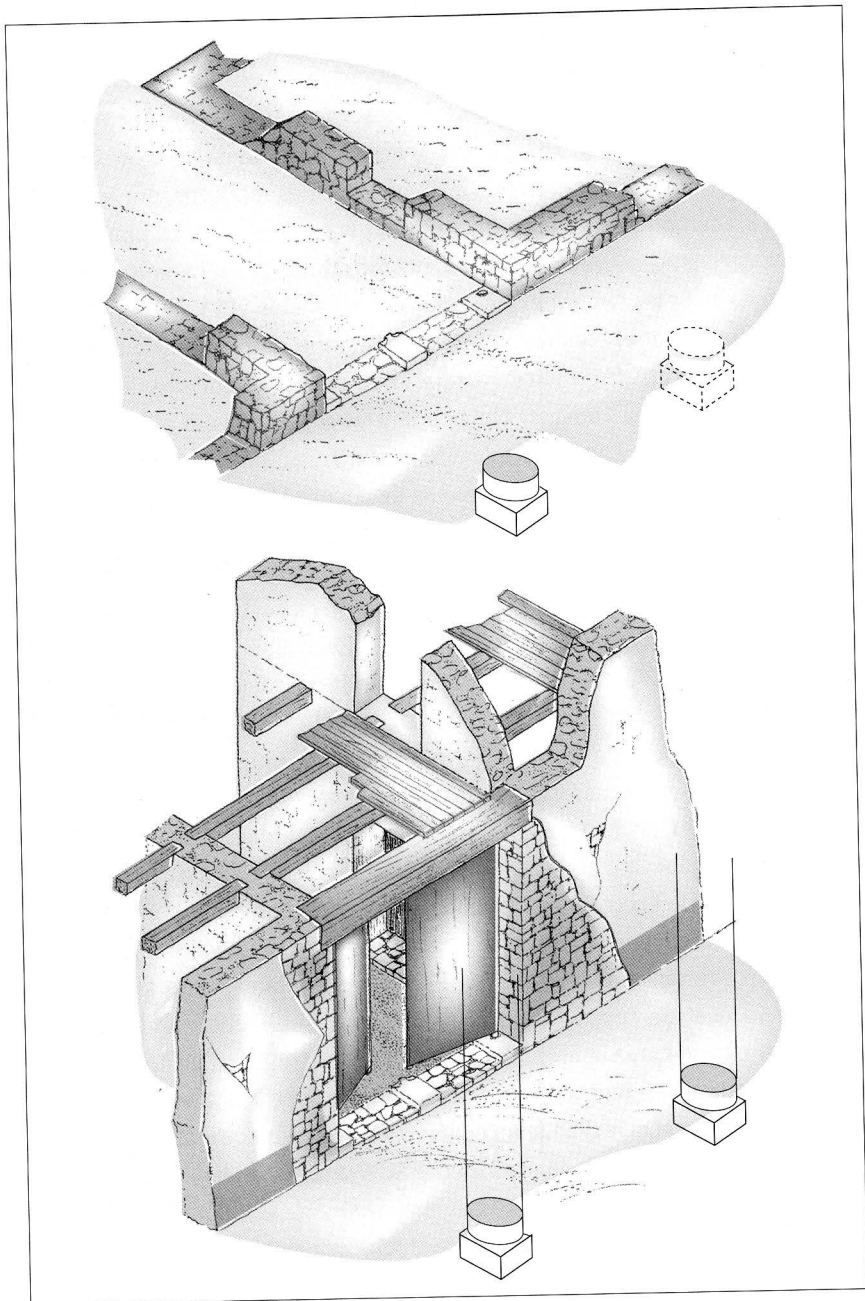

Figura 12. Restitució de la porta de la vil·la romana amb els basaments de columna del porxo davant l'entrada.

Davant la porta, en petits i irregulars nivells distribuïts per sota, al costat, al voltant i a un nivell que es correspon amb el de la llinda, apareixen petits estrats que, datats en diferents èpoques, però sempre en relació amb el període altimperial de la villa, s'identifiquen com a nivells de circulació que amb el temps van anar agafant gruix amb l'aportació natural de terres i picadís de ceràmica. S'han de separar els més clars, situats davant mateix de la porta, que acaben amb una fina crosta de morter de calç i sorra. Potser no ben bé un paviment, sinó més aviat les restes abocades d'un terra de paleta originat amb motiu de la construcció de les dependències de l'ala sud o, senzillament, les restes de morter sobrant, escampades expressament per anivellar l'accés exterior. Al damunt hi ha altres estrats, prims, corresponents als successius nivells de circulació i, a sota, un estrat de terra que serveix per anivellar i regularitzar el sòl natural.

Més enllà, al sud, fins i tot observem les restes del que semblen roderes que s'adrecen cap a l'entrada. Potser només són falles naturals de la roca tova del subsòl, però en qualsevol cas, els estadants es van veure amb la necessitat de farcir-les regularment de terra i materials per conservar el nivell de circulació (UE 3155, 3174 i 3177). El material ceràmic del seu interior, engrunat, però sovint corresponent a fragments més grans de ceràmica que van quedar esmicolats amb la circulació de persones i vehicles, constitueix un altre element que ens ajuda, a més, a datar o confirmar la cronologia del moment final de la villa, cap a mitjan o segona meitat del segle III de la nostra era. Quan s'abandona la villa no es fan més treballs de manteniment del camí d'accés.

El repertori és força típic del moment i, a banda de materials residuals de totes èpoques, escadussers, predominen les ceràmiques africanes omnipresents a partir del segle II, amb formes que ens acosten a la primera meitat o a mitjan segle III. Hi ha fragments d'una cantimplora de la forma Hayes 147, escampats arbitràriament a tota la zona, però sobretot els plats/tapadora Hayes 196 i la cassola Hayes 197, amb diverses variants no gaire tardanes (fig. 13: 8, 17 i 18); cassoles de pàtina cendrosa de la forma Hayes 23A i 23B, amb variants típiques de la segona meitat del segle II (sobretot per a la primera), però també amb exemplars amb el llavi més alt en la segona variant, plenament del segle III (fig. 13: 14 i 15). La ceràmica comuna, tant l'africana de pasta groguenca o de pasta taronja, com l'elaborada en tallers locals, és la producció més nombrosa. En sigil·lada Africana A (de moment no

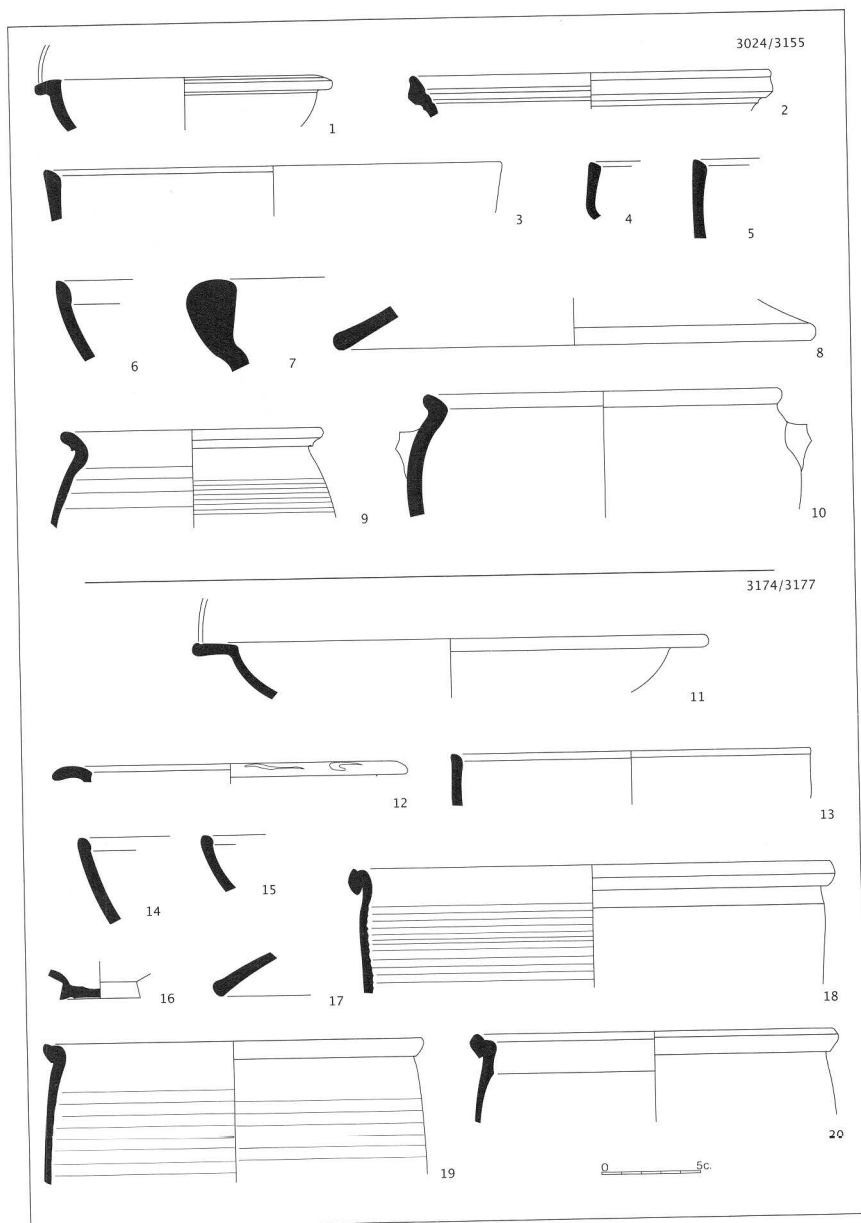

Figura 13. Materials dels nivells de circulació i abandó del camí d'accés a la casa romana. Excepte els núm. 7 i 10, la resta són ceràmiques africanes (TS africana A o les diverses categories d'africanes de cuina i comunes).

hi ha C), les formes assenyalen una cronologia semblant. Les més comunes són els plats de la forma Hayes 3, a vegades decorats amb fulles d'aigua, i Hayes 8; però són nombroses les cassoles Hayes 14 o 14/15, sovint de mida gran, més habituals en contextos de mitjan segle III que de la centúria anterior (fig. 13: 3, 4, 5 i 13). La comparació d'aquest limitat conjunt amb materials equivalents d'altres sectors del jaciment ens confirma una cronologia final de la vil·la que no aniria gaire més enllà de mitjan segle III. En altres zones excavades a les darreries dels anys noranta es van localitzar alguns fragments de TS africana C (mitja dotzena en tot el jaciment), la qual cosa permetria allargar la data d'abandonament fins a la segona meitat no avançada del segle III (Casas / Soler 2004, 262).

Cal assenyalar, finalment, que gairebé tots els nivells arqueològics intactes de la zona excavada més allunyada de l'edifici d'època romana, tant els més recents que acabem de comentar, com els més antics, es troben per sota del nivell superior de la roca natural. És a dir, normalment s'han conservat aquells àmbits i estrats que omplien fosses i depressions, però quasi cap estrat situat per sobre el sòl geològic, si exceptuem alguns nivells de circulació localitzats davant mateix de la porta romana. La causa és moderna. A començament dels anys setanta del segle passat es va fer un rebaix de terra per extreure sorra d'una duna fluvial que amb els anys s'havia acumulat en diversos indrets del jaciment. Aquest n'era un i, amb l'extracció de la sorra, també es van afectar nivells arqueològics fins arribar quasi a la roca o als llims argilosos. Després, es va tornar a farcir amb terres del camp veí. La prova: malgrat un gruix d'entre 50 i 80 cm de l'estrat superficial que vam trobar a l'inici de l'excavació, a sota, 10 cm abans d'arribar al sòl natural o al que quedava dels nivells arqueològics inalterats, encara hi havia plàstics moderns. Sortosament, no sempre és així i una part important del sector va aparèixer intacta o, com a mínim, no rebregada.

Aquesta circumstància és una explicació (però no una excusa) de les dificultats que sovint planteja la correcta interpretació dels resultats i materials posats en evidència a l'excavació a Mas Gusó; un jaciment petit en el que es concentren moltes fases i nivells d'ocupació que, si compten les alteracions de les darreries del segle XX, abasten un període de quatre mil anys concentrats en una superfície de quatre mil metres quadrats.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO, M. (1955), *Las necrópolis de Ampurias II. Necrópolis romanas. Necrópolis indígenas*. Monografías Ampuritanas III. Barcelona.
- AQUILUÉ, X. (Dir.) et al. (1999), *Intervencions arqueològiques a Sant Martí d'Empúries (1994-1996). De l'assentament precolonial a l'Empúries actual*. Monografies Emporitanes 9. Girona.
- BOUSO, M., ESTEVE, X., FARRÉ, J., FELIU, JM., MESTRES, J., PALOMO, A., RODRÍGUEZ, A., SENABRE, MR. (2004), Anàlisi comparativa de dos assentaments del Bronze Inicial a la depressió prelitoral catalana: Can Roqueta II (Sabadell, Vallès Occidental) i Mas d'en Boixos I (Parcs del Penedès, Alt Penedès), *Cypsela* 15, Girona, 75-101.
- CASAS, J., SOLER, V. (2000), Materials arcaics del jaciment de Mas Gusó (Bellcaire d'Empordà). *Ceràmiques jònies d'època arcaica: centres de producció i comercialització al Mediterrani Occidental*. Monografies Emporitanes 11. Girona, 347-360.
- CASAS, J., SOLER, V. (2004): *Intervenciones arqueológicas en Mas Gusó (Gerona). Del asentamiento precolonial a la villa romana*. BAR International Series 1215. Oxford.
- GUILAINE, J. (1972), *L'âge du bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*. Mémoires de la Société Préhistorique Française 9, París.
- GUILAINE, J. (1974), *La Balma de Montbolo et le néolithique de l'occident méditerranéen*, Tolosa.
- MARTÍN ORTEGA, A. (1998), Les cabanes enfonsades de l'Illa d'en Reixac: el poblament de la primera Edat del Ferro a Ullastret, Baix Empordà. *Cypsela* 12. Girona, pàg. 47-61.
- MARTÍN, A. i E. SANMARTI, (1977), Aportaciones de las excavaciones de la "Illa d'en Reixac" al conocimiento del fenómeno de la iberización en el norte de Cataluña. Simposi Internacional Els Orígens del Món Ibèric (Barcelona-Empúries 1977) *Ampurias* 38-40. Barcelona, pàg. 431-447.
- PALOMO, A. (2006), El Camí dels Banys de la Mercè (Capmany, Alt Empordà), *VIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines*, Roses, 63-72.
- PONS BRUN, E. (1984), *L'Empordà. De l'edat del Bronze a l'edat del Ferro*. Centre d'Investigacions Arqueològiques. Sèrie monogràfica 4. Girona.
- PONS BRUN, E. (2008), Els orígens de l'estabilitat humana i de l'organització del territori empordanès, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLIX, Girona, pàg. 327-356.
- SANMARTÍ, J., BELARTE, M.C., SANTACANA, J., ASENSIO, D., NOGUERA, J. (2000), *L'assentament del bronze final i primera edat del ferro del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre)*, Arqueo Mediterrània 5, Barcelona.
- TARRÚS, J. (2002), *Poblats, dòlmens i menhirs. Els grups megalítics de l'Albera, serra de Rodes i cap de Creus (Alt Empordà, Rosselló i Vallespir Oriental)*, Girona.
- TOLEDO, A. (1998), Els materials ceràmics de les coves A i B d'Olopte (Isòvol, Cerdanya), *Cypsela* 12, Girona, 135-146.
- TOLEDO, A. i P. de PALOL (2006), *La necrópolis d'incineració del Bronze final transició a l'edat del Ferro de Can Bech de Baix, Agullana (Alt Empordà, Girona)*. Els resultats de la campanya d'excavació de 1974, MAC Girona, Sèrie Monogràfica 24, Girona.